

УДК 159.923.2

Яна Сергіївна ПОСОХОВА,

аспірант кафедри соціології та психології

факультету № 6 (права та масових комунікацій)

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ КАНДИДАТІВ НА СЛУЖБУ В ПАТРУЛЬНУ ПОЛІЦІЮ УКРАЇНИ

В даній роботі аналізуються теоретичні та практичні аспекти вивчення правосвідомості, а також обґрунтовується необхідність впровадження даного підходу в практику при професійному психологічному відборі кандидатів на службу в патрульну поліцію.

Становлення правової держави, якою прагне бути сучасна Україна, неможливе поза розвитком правосвідомості населення на рівні всіх його структурних компонентів. 2 липня 2015 року Верховна Рада України прийняла закон України № 580-VIII «Про Національну поліцію» [1]. Прийняття даного законодавчого документу свідчить про початок нового етапу розвитку правоохоронної системи України. Таким чином загострилася проблема комплексного, системного реформування всієї системи правоохоронних органів, яка б цілком відповідала міжнародним стандартам. Тому, необхідно зазначити, що прагнення до європейських стандартів актуалізують питання високого професіоналізму і компетентності майбутніх поліцейських.

В цілях профілактики негативних явищ серед поліцейських і вдосконалення професійного психологічного відбору кандидатів на службу в патрульну поліцію, ми вважаємо необхідним проведення вивчення одного з найважливіших компонентів змісту свідомості особистості кандидатів на службу в ОВС – правосвідомість особистості.

Однак в сучасній науці не склалося єдиної думки у визначенні самого поняття «правосвідомості», проте більшість вітчизняних дослідників даного явища позначають його як сукупність юридичних знань, оціночних відносин до права, правових установок і ціннісних орієнтацій, що регулюють людську поведінку в юридично значимих ситуаціях.

Психологічний словник дає широке поняття правосвідомості як сфери суспільної або індивідуальної свідомості, що включає правові знання, відношення до права і правозастосовну діяльність [2, с. 271].

Проблема правової свідомості становить предмет наукового інтересу вчених різних галузей наукового знання: психології, юриспруденції, філософії, соціології, педагогіки та інших. Значний вплив на розробку та становлення даної проблеми здійснили

О. М. Бандурка, Л. М. Балабанова, П. П. Баранов, В. Л. Васильєв, Н. А. Ведешкін, О. В. Землянська, Т. А. Фірсова.

Столяренко О.М. відносить проблему правосвідомості до числа ключових, основоположних наукових напрямків юридичної психології. Він говорить, що з її рішенням пов'язані завдання зміцнення законності і правопорядку, підвищення ефективності та якості діяльності правоохоронних органів, боротьби зі злочинністю та попередження причин, що її породжують.

На думку О. В. Кобець, включення правової норми до правової свідомості дозволяє людині оцінити свою поведінку, вчинки оточуючих, ситуацію з точки зору її сутності, співвіднести оцінювані явища з правовим еталоном. Тобто, правосвідомість є не лише механізмом реалізації прав, вона є його джерелом, оскільки демонструє суспільні потреби, і, водночас, критерієм оцінки його ефективності, відповідності поведінки встановленим нормам.

Дослідження взаємозв'язку психіки особистості і правової сфери помітні у працях Т. Гоббса, Г. Гроція, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Г. Гегеля. Відповідно до принципу єдності свідомості і діяльності вчені позначають, що структура правосвідомості може розглядатися тільки за результатами функціонування її кінцевих продуктів. Пізнавальна функція висловлює когнітивний компонент правосвідомості, показниками якого в діяльності є юридичні знання і вміння суб'єкта. Оціночна функція правосвідомості суб'єкта відображає когнітивно-емоційний компонент і виражається в діяльності оціночними думками про право і практику його використання. Інтелектуально-емоційно-вольовий компонент відбивається в регулятивній функції правосвідомості, яка характеризується правовими установками й орієнтаціями.

Слід зазначити, що когнітивна функція правосвідомості людей не виражається тільки придбанням юридичних знань. Вірно підкреслив А. Р. Ратінов: «Можна володіти знаннями, але не вміти ними користуватися». Необхідно враховувати практичний досвід використання юридичних знань суб'єкта. Правові знання і вміння через правову практику включаються в особистий досвід суб'єкта діяльності.

Тестові методики на визначення рівня правосвідомості фактично відсутні. Одним з варіантів вивчення уявлень про правові норми і уявлення може бути методика «Семантичний диференціал». Однак з огляду на специфіку психодіагностичного експерименту при професійному психологічному відборі, має потіковий характер і надійним варіантом експрес-методу вивчення правосвідомості кандидатів на службу в патрульну поліцію, може бути методика «Вивчення рівня розвитку правосвідомості» Л. А. Ясюковой.

Л. А. Ясюкова вважає, що з точки зору психології правосвідомість має в своїй основі моральні установки, є цілком специфічним новоутворенням, вивчення психологічного змісту якого не повинно обмежуватися рамками ціннісно-етичного підходу. Вона виділяє три відносно самостійні сфери функціонування правосвідомості: побутову, професійно-ділову і соціально-громадянську. Пропонована модель будуватиметься на уявленнях про буденну правосвідомість. По суті, вона дозволяє нам виявити повсякденні уявлення окремих соціальних спільнот і громадян в цілому у відношенні не тільки правового регулювання, а й різних менталітетів, вірувань, традицій, етичних норм. Авторка говорить: «Суспільство має неоднорідну суспільну свідомість, єдиний засіб регулювання неминуче виникаючих протиріч – це вдосконалення законодавства як регулятора відносин і розвиток правосвідомості як засобу реалізації» [3].

Соціальна значущість правосвідомості полягає в тому, що вона є необхідною умовою готовності особистості до дотримання соціальних і правових норм. Вивчення дійсної картини сформованості, функціонування, особливостей правосвідомості у співробітників ОВС дозволить на основі комплексного аналізу визначати пріоритетні напрямки в роботі з особовим складом, ефективно розподіляти сили і засоби, будувати прогнози і профілактичну роботу.

Тому, з метою підвищення якості відбору кандидатів на службу в патрульну поліцію необхідно вивчати рівень сформованості їх правосвідомості. Ця інформація допоможе, оцінюючи ступінь готовності кандидата приймати чи порушувати соціальні та правові норми, точніше прогнозувати успішність професійної діяльності майбутнього співробітника патрульної служби. Адже, правова свідомість поліцейського забезпечує ефективну реалізацію професійної діяльності, здійснює достатній профілактичний вплив щодо появи професійних деформацій, створює умови не лише професійної, але і для особистої самореалізації особистості. Слід поставити питання про необхідність наукового комплексного вивчення правосвідомості як базової професійно важливої якості кандидата на службу в органи внутрішніх справ з метою подальшого вдосконалення професійного психологічного відбору до поліції України.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.
2. Краткий психологический словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – Ростов н/Д : Феникс, 1999. – 512 с.
3. Ясюкова Л. А. Правосознание: диагностика и закономерности развития / Л. А. Ясюкова // Прикладная психология. – 2000. – № 4. – С. 1–13.

Одержано 10.03.2016